

ГЛУХІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА

Навчально-науковий інститут педагогіки і психології
Кафедра педагогіки і психології початкової освіти

СИЛАБУС
навчальної дисципліни

«Інклюзивне навчання в початковій школі»

Код дисципліни	ВК
Освітній рівень	третій (освітньо-науковий)
Статус дисципліни	вибіркові навчальні дисципліни (дисципліни вільного вибору аспіранта)
Галузь знань	01 Освіта
Спеціальність	011 Освітні, педагогічні науки
Освітньо-наукові програми	ID ОНП в ЄДЄБО: Початкова освіта 36345
Обсяг дисципліни	5 кредитів ECTS (150 академічних годин)
Види аудиторних занять	лекції, практичні заняття
Форми контролю	залік

Інформація про викладачів

Викладач (ПІБ, науковий ступінь, вчене звання, посада)	Бірюк Людмила Яківна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки і психології початкової освіти
Контактний телефон	0990583444
E-mail:	kafpipo@gmail.com
Профіль викладача	http://surl.li/flmzo
Консультації	Щосереда, 14.00-15.00 год ауд. № 109, 1 корпус; за умови дистанційного навчання в цей же час на платформі Zoom, Google Meet

1. Анотація курсу. Робоча навчальна програма з курсу «Інклюзивне навчання в початковій школі» є нормативним документом Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, який розроблено кафедрою педагогіки і психології початкової освіти ННІ педагогіки і психології на основі освітньо-наукової програми «Початкова освіта» підготовки здобувачів вищої освіти ступеня «Доктор філософії» за спеціальністю 013 Початкова освіта Глухівського НПУ ім. О. Довженка.

Згідно з наказом Міністерства освіти й науки України від 23.07.2013 № 1034 «Про затвердження заходів щодо впровадження інклюзивного навчання в дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах на період до 2015 року» у всіх вищих навчальних закладах, які здійснюють підготовку педагогічних працівників, рекомендовано запровадити навчальну дисципліну «Інклюзивна освіта» з метою виконання постанови Кабінету Міністрів України від 15.08.2011 р. № 872 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах».

Програму розроблено з урахуванням рекомендацій Міністерства освіти і науки України, які відображені у:

– *Концепції розвитку інклюзивної освіти* (наказ МОН від 01.10.2010 р. №912), де в частині модернізації вищої педагогічної освіти передбачено спеціальну підготовку педагогічних кадрів для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання;

– *інструктивно-методичному листі* МОН, молоді та спорту № 1/9-384 від 18.05.2012 р. «*Організація навчально-виховного процесу в умовах інклюзивного навчання*»;

Навчальна програма з курсу «Інклюзивне навчання в початковій школі» для напряму підготовки 6.010102 – Початкова освіта розроблена на основі програми курсу «Інклюзивна освіта» для вищих навчальних закладів, які здійснюють підготовку фахівців за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра, спеціаліста, магістра педагогічного спрямування: укладач А.А. Колупасева, доктор педагогічних наук, професор, рекомендовано Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України (лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 1/11-1912 від 13.02.12).

Силабус укладено згідно з вимогами кредитно-модульної системи організації навчання, де визначено обсяги здатностей, якими повинен опанувати здобувач освіти відповідно до алгоритму вивчення навчального матеріалу дисципліни «Інклюзивне навчання в початковій школі», необхідне методичне забезпечення, складові та технологію оцінювання навчальних досягнень студентів.

На сучасному етапі розвитку освітньої системи в Україні активного впровадження набуває інтегрування дітей з порушеннями психофізичного розвитку в загальноосвітній простір, що зумовлює суттєве оновлення змісту, організаційних форм і технологій навчання, виховання і розвитку цієї категорії дітей, забезпечення їм психолого-педагогічного та соціального супроводу в освітньому просторі дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладів.

2. багатьох літературних джерелах і нормативних документах зазначається потреба у спеціальній підготовці педагогів до надання корекційної підтримки в умовах інтегрованого та інклюзивного навчання, до забезпечення освітнього процесу в загальноосвітньому просторі. Також у зв'язку з введенням нової педагогічної спеціальності – асистент вчителя – виникла соціальна потреба у фаховій підготовці

студентів до здійснення професійних обов'язків на цій посаді в дошкільних і шкільних навчальних закладах з інклюзивною формою навчання.

Реалізація завдань для досягнення результатів навчальної дисципліни здійснюється шляхом використання як традиційних технологій, методів і форм навчання, так і інноваційних технологій, активних та інтерактивних форм проведення занять.

Програма складається з 5 модулів (3 кредити) – 150 годин: 12 год. лекційних занять, 12 год. практичних занять, на самостійну роботу відводиться 126 год. Вивчення студентами навчальної дисципліни «Інклюзивне навчання в початковій школі» завершується заліком.

Дисципліну «Інклюзивне навчання в початковій школі» включено до циклу варіативних дисциплін професійної підготовки здобувачів освітнього рівня «Доктор філософії».

1. Мета та завдання дисципліни.

1.1. Мета навчальної дисципліни:

– формування у студентів знань про організацію, зміст та методичне забезпечення інклюзивної освіти в Україні

– формування загальнокультурних та професійних компетентностей майбутніх викладачів, необхідних для ефективної діяльності в якості організаторів та виконавців програм інклюзивного навчання дітей з порушеннями психофізичного розвитку.

1.2. До основних завдань відносимо:

– ознайомлення із завданнями інклюзивної освіти, її організаційними моделями та їх методичною реалізацією;

– формування усвідомленого розуміння основних положень інклюзивної освіти;

– ознайомлення з методами і технологіями психологічного та дидактичного проектування освітнього процесу для спільного навчання дітей з різним рівнем психофізичного розвитку;

– формування вміння реалізовувати різноманітні способи педагогічної взаємодії між усіма суб'єктами інклюзивної освіти;

– формування усвідомлення необхідності зростання педагогічної майстерності.

Міжпредметні зв'язки: «Інклюзивне навчання в початковій школі» є вибіркоvim освітнім компонентом. Дисципліни, на вивчення яких безпосередньо спирається пропонуванний курс, «Психологія та педагогіка освіти з методикою викладання», «Технологія наукових досліджень», «Реалізація концепції НУШ у початковій освіті».

1.3 Очікувані результати навчання. У результаті вивчення пропонуваного освітнього компонента здобувач повинен набути таких **компетентностей та програмних результатів навчання.**

Інтегральна компетентність – здатність продукувати нові ідеї, розв'язувати комплексні проблеми професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності у сфері початкової освіти, застосовувати методологію наукової та педагогічної діяльності, а також проводити власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Таблиця 1

Перелік загальних компетентностей

ЗК 1.	Здатність розв'язувати комплексні проблеми у сфері початкової освіти й на межі спеціальностей на основі системного наукового світогляду та загального культурного кругозору із дотриманням принципів професійної етики та академічної доброчесності.
--------------	--

ЗК 3.	Здатність спілкуватися українською мовою як державною усно й письмово; конструктивно й неупереджено аналізувати філологічні проблеми на засадах академічної доброчесності та етики наукової співпраці, демонструвати культуру наукового мовлення під час проведення, презентації та обговорення результатів наукового дослідження.
ЗК 6.	Здатність до професійно-педагогічної комунікації, налагодження й підтримки контактів з учасниками наукового дискурсу, до вільного обговорення професійних, комунікативних проблем в усному та писемному форматах наукового мовлення, на високому рівні презентувати дослідницьку роботу науковій спільноті.
ЗК 7.	Здатність до проведення самостійних досліджень на сучасному рівні, до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.
ЗК 8.	Здатність генерувати нові ідеї (креативність), виявляти ініціативу (лідерство) та підприємливість, ефективно діяти в команді.

Таблиця 2

Перелік спеціальних (фахових, предметних) компетентностей

СК 1.	Здатність інтегрувати знання з різних галузей, планувати та виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання у сфері початкової освіти й на межі спеціальностей і можуть бути опубліковані у провідних наукових виданнях освітньої галузі та суміжних галузей, бути визнаними на національному та міжнародному рівнях.
СК 3.	Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми дослідницького характеру в сфері початкової освіти, оцінювати та забезпечувати якість виконуваних досліджень.
СК 4.	Здатність ініціювати, розробляти і реалізовувати комплексні інноваційні проекти у сфері початкової освіти та дотичні до неї міждисциплінарні проекти, лідерство під час їх реалізації.
СК 5.	Здатність до навчання впродовж життя, безперервного саморозвитку та самовдосконалення.

Результати навчання визначаються за рівнями сформованості професійної інклюзивної компетентності викладача (високий, достатній, середній, елементарний), що формуються на основі мотиваційно-особистісного, пізнавально-когнітивного, оперативно-діяльнісного, оцінно-рефлексивного її складників за критеріями та показниками до них.

Технічне й програмне забезпечення/обладнання:

комп'ютерний клас;
 ОС Microsoft Windows;
 пакет Microsoft Office;
 Web браузер;
 доступ до мережі Інтернет.

2. Організація навчання

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «Інклюзивне навчання в початковій школі»

Форма навчання	Курс	Семестр	Загальне навантаження		Кількість годин					Вид семестрового контролю	
			Європейські кредити	Години	Аудиторні заняття				Самостійна робота	Залік	Екзамен
					Всього	Лекції	Лабораторні роботи	Практичні заняття			
Денна/Електронне навчання	I	II	5	150	24	12	-	12	126	+	-
Заочна/дистанційна/ електронне навчання	I	II	5	150	14	8	-	6	136	2	-

СТРУКТУРА ЗАЛІКОВИХ КРЕДИТІВ ДИСЦИПЛІНИ «Інклюзивне навчання в початковій школі»

№	Назва теми	Кількість годин, відведених на:			
		Лекції	Практ. заняття	Самост. робота	Інд. робота
Модуль 1. СУЧАСНА ПРАКТИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ ДІТЕЙ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ					
1.	Інклюзивна освіта як одна з форм освітньої інтеграції осіб з особливими освітніми потребами	2	2/2	15/20	
2.	Психолого-педагогічні умови організації ефективної інклюзивної освіти та їх вплив на корекцію психофізичного розвитку дітей	2/2	2	15/20	
3.	Особливості інклюзивного середовища, його зміст, структура і роль у формуванні особистості дітей з порушеннями психофізичного розвитку	2/2	2	16/16	
Модуль 2. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ					
4.	Організація навчання і виховання дітей молодшого шкільного віку з психофізичними порушеннями в загальноосвітньому просторі	2/2	2	120/20	
5.	Навчально-методичне забезпечення інклюзивної освіти дітей дошкільного і молодшого шкільного віку в загальноосвітньому просторі	2/2	2/2	20/20	
Модуль 3. ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ					
6.	Місце вчителя початкових класів у структурі професійного співробітництва в інклюзивному навчальному закладі		2/2	20/20	

7.	Корекційно-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами розвитку в умовах інклюзивного процесу загальноосвітньому навчальному закладі	2		20/20	
	Разом за семестр - 150 год.	12/8	12/6	126/136	Залік

4. Політика курсу:

Академічна доброчесність. Представлені результати освітньо-наукової діяльності мають бути результатом власних творчих пошуків, отриманих у ході навчальної та науково-дослідної роботи.

Відвідання занять. Відвідування лекційних занять є добровільним вибором здобувача. Результати виконання практичних занять мають бути представлені викладачу на перевірку відповідно до розкладу занять особисто під час занять, або в режимі on-line, але не пізніше, ніж до наступного практичного заняття.

Види контролю: поточний, проміжний, підсумковий.

Форми контролю освітньої складової: усне опитування, тестування, захист проєктів, залік; апробація результатів досліджень на наукових конференціях та семінарах; публікація результатів досліджень у наукових виданнях; презентація результатів дослідження на щорічній звітній конференції здобувачів освіти;

Система оцінювання ґрунтується на принципах академічної доброчесності та прозорості

МЕТОДИ НАВЧАННЯ:

МН 1. СЛОВЕСНІ МЕТОДИ: пояснення, розповідь, бесіда, диспут, дискусія, аналіз педагогічних ситуацій, моделювання.

МН 2. НАОЧНІ МЕТОДИ: демонстрування, ілюстрування, презентації.

МН 3. ПРАКТИЧНІ МЕТОДИ: спостереження, розв'язання задач і виконання вправ, практична робота, робота з інформаційними джерелами.

МН 4. МЕТОДИ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ: опорний конспект, методи інтерактивного навчання, методи проблемного навчання, мультимедійні методи навчання, методи проєктної діяльності, тренінг.

ФОРМИ ОЦІНЮВАННЯ (ФО)

ФО 1. УСНА: бесіда, захист рефератів, захист проєктів, доповідь, виступ, повідомлення, коментар опорного конспекту.

ФО 2 ПИСЬМОВА: самостійна робота за варіантами, виконання різнорівневих завдань, термінологічний диктант, заповнення таблиць, складання схем, розв'язання задач, виконання вправ, написання тез, написання статей, написання есе.

ФО 3. ТЕСТОВА: за закритими тестами; відкритими тестами.

ФО 4. ПРОГРАМОВАНА: тестування.

ФО 5.САМОКОНТРОЛЬ ТА ВЗАЄМОКОНТРОЛЬ: рецензування відповіді, самооцінювання письмової роботи.

5. Інформаційне забезпечення.

Основна література

1. Данілявічуте Є.А. Закономірності виникнення, сутність та місце інклюзії у єдиній системі освіти в Україні. *Дефектологія. Особлива дитина: навчання і виховання.* №1 (65). 2013. С. 2-8.

2. Єфімова С.М. Лідерство та інклюзивна освіта: навч.-метод. посіб. / за заг. ред. А.А. Колупаєвої. К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди»», 2011. 164 с.
3. Інклюзивна освіта. Підтримка розмаїття у класі: практич. посіб. / Тім Лорман, Джоан Дешлер, Девід Харві; пер. з англ. К.: СПД-ФО Парашин І.С., 2010. 296 с.
4. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: монографія / К.: «Самміт-Книга», 2009. 272 с.
5. Колупаєва А.А. Діти з особливими потребами та організація їх навчання: навч.-метод. посіб. К.: Видавнича група «АТОПОЛ», 2011. 273 с.
6. Колупаєва А.А. Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі: початкова ланка. Путівник для педагогів: навч.-метод. посіб. / К.: «АТОПОЛ», 2010. 96 с.
7. Колупаєва А.А. Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі: навч.-метод. посіб. К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. 197 с. (Серія «Інклюзивна освіта»).
8. Лорман Т. Сім стовпів інклюзивної освіти. Як перейти від запитання «Чому?» до запитання «Як?» *Дефектологія. Особлива дитина: навчання і виховання.* №3 (57). 2010. С. 3-11.
9. Мартинчук О.В. Діти з особливими освітніми потребами. Дитина. Програма навчання і виховання дітей дошкільного віку від двох до семи років Мін. осв. і наук., мол. та спорту України, Головн. упр. осв. і наук. викон. орг. Київміськради (КМДА), Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. 3-є вид., доопр. та доп. К.: Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2012. С. 94-99, 162-165, 239-243, 399-406.
10. Мартинчук О.В. Діти з особливими освітніми потребами. Методичні рекомендації до Програми виховання і навчання дітей від двох до семи років «Дитина» / наук. кер. проекту: В.О. Огнев'юк; наук. ред. Н.В. Кудикіна, В.У. Кузьменко; авт. кол. Е.В. Белкіна, Н.І. Богданець-Білоskalенко, О.Л. Богініч, З.Н. Борисова, М.С. Вашуленко та [ін.] / Мін. осв. і наук., мол. та спорту України, Головн. упр. осв. і наук. викон. орг. Київміськради (КМДА), Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. 3-є вид., доопр. та доп. К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. С. 291-307.
11. Основи інклюзивної освіти: навч.-метод. посіб. / За заг. ред. А.А. Колупаєвої. К.: «А.С.К.», 2012. 307 с. (Серія «Інклюзивна освіта»).
12. Путівник для батьків дітей з особливими освітніми потребами: навч.-метод. посіб. у 9 книгах / За заг. ред. Колупаєвої А.А. К., ТОВ ВПЦ «Літопис-XX», 2010. (Серія «Інклюзивна освіта»).
13. Сак Т. Контроль та оцінювання соціальної компетентності учнів з особливостями психофізичного розвитку в інклюзивному класі. *Дефектологія. Особлива дитина: навчання і виховання.* №4 (58). 2010. С. 8-11.

Додаткові друківані джерела

1. Байда Л.Ю. Інвалідність та суспільство: навч.-метод. посіб. / Л.Ю. Байда, О.В. Красюкова-Еннс, С.Ю. Буров та ін. / За заг. ред. Л.Ю. Байди О.В. Красюкової-Еннс. К., 2012. 216 с.
2. Выготский Л.С. Собр. соч. в 6-ти т. / Л. С. Выготский. М.: Изд-во Акад. пед. наук, 1983. – Т. 5. Основы дефектологии / Под ред. Т.А. Власовой. 1983. 369 с.
3. Даніелс Е. Залучення дітей з особливими потребами до загальноосвітніх класів. Львів: Т-во «Надія», 2000. 255 с.
4. Данілявічуте Е.А. Стратегії викладання в інклюзивному навчальному закладі: навч.-метод. посіб. За заг. ред. А.А. Колупаєвої. К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. 360 с. (Серія «Інклюзивна освіта»).
5. Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні». Відомості Верховної Ради. 1991. № 2. С. 252-258.
6. Закон України «Про охорону дитинства». Відомості Верховної Ради. 2001. № 30. С. 142-150.
7. Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні». Відомості Верховної Ради. 2006. № 2-3. С. 36-42.
8. Мартинчук О.В. Основи корекційної педагогіки: навч.-метод. посіб. для студентів напряму підготовки «Дошкільна освіта». Олена Валеріївна Мартинчук. К.: Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2010. 288 с.

9. Мартинчук О.В. Формування толерантності як складової професійно-педагогічної підготовки студентів до роботи в інклюзивних закладах освіти
10. *Сучасні стратегії університетської освіти: якісний вимір*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (28-29 березня) / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка та ін.; за заг. ред. В.О.
11. Огнев'юка редкол.: В.О. Огнев'юк, В.П. Андрущенко, Хоружа, О.М. Олексюк, О.В. Уваркіна, Н.М. Віннікова. К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. С. 914-919.
12. Моклович Ю.Я. Інклюзивна форма освіти: досвід колективу загальноосвітнього навчального закладу. *Дефектологія. Особлива дитина: навчання і виховання*. №1 (65). 2013. С. 40-44.
13. Положення про центральну та республіканську (Автономна республіка Крим), обласні, Київську та Севастопольську міські, районні (міські) психолого-медико-педагогічні консультації / Наказ Міністерства освіти і науки України та Академії педагогічних наук України від 07.07.2004. – № 569/38 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Національної академії педагогічних наук України від 23.06.2011 N 623/61) URL: <http://document.ua/pro-vnesennja-zmin-do-polozhennja-pro-centralnu-ta-respublik-doc80612.html> .
14. Порядок комплектування дошкільних навчальних закладів (груп) компенсуючого типу / Наказ Міністерства освіти і науки України та Міністерства охорони здоров'я від 27.03.2006. – № 240/ 165. URL:<http://mozdocs.kiev.ua/view.php?id=6265> .
15. Сак Т.В. Індивідуальне оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі: навч. курс та наук.-метод. посіб. К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди»», 2011. 168 с. (Серія «Інклюзивна освіта»).
16. Сак Т.В. Технологія зворотного зв'язку в інклюзивному навчанні. *Дефектологія. Особлива дитина: навчання і виховання*. №4 (64). 2012. С. 2-5.
17. Синьов В., Шевцов А. Нова стратегія розвитку корекційної педагогіки в Україні. *Дефектологія*. № 2. 2004. С. 6-11.
18. Спеціальна педагогіка: понятійно-термінологічний словник / за ред. акад. В.І. Бондаря. Луганськ: Альма-матер, 2003. 436 с.
19. Таранченко О.М. Диференційоване викладання в інклюзивному навчальному закладі: навч.-метод. посіб. / за заг. ред.. А.А. Колупасвої. К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. 124 с.
20. Таранченко О.М. Діти з порушеннями слуху в інклюзивному закладі. *Дефектологія. Особлива дитина: навчання і виховання*. №4 (58). 2010. С. 3-8.
21. Таранченко О.М. Тенденції сучасної освіти: роль педагога у створенні ефективної інклюзивної школи *Дефектологія. Особлива дитина: навчання і виховання*. №1 (59). 2011. С. 18-24.
22. Як зробити школу інклюзивною. Досвід проектної діяльності: метод. посіб. / Канадсько-український проект «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні» / уклад. С. Єфімова. К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2012». 152 с.

Інтернет-джерела

1. Василенко О.М. Соціально-педагогічна робота з учнями з особливими потребами в загальноосвітній школі інклюзивної орієнтації URL: http://www.vmurol.com.ua/upload/publikatsii/Problemi_studentiv_z_invalidnistyu/pdf/Vasilenko_Soc_ped_robota.pdf (дата звернення: 06.08.2013).
2. Довідник видань проекту «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні»: мат-ли Міжнародної конференції «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні: знання, практика та політика» (11-12 лютого 2013 р., Київ) URL: http://osvitportal.lviv.ua/portal/doc/Довідник_видань_проекту.pdf.
3. Зміни до Положення про центральну та республіканську (Автономна республіка Крим), обласні, Київську та Севастопольську міські, районні (міські) психолого-медико-педагогічні консультації / Наказ Міністерства освіти і науки України та Академії педагогічних наук України від 07.07.2004. – № 569/38 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Національної академії педагогічних наук України від 23.06.2011 N 623/61) URL: <http://document.ua/pro-vnesennja-zmin-do-polozhennja-pro-centralnu-ta-respublik-doc80612.html>.

4. Єфімова С.М. Як зробити школу інклюзивною?: [практичний посіб. для адміністрації загальноосвітніх навчальних закладів] URL: [http:// www.education-inclusive.com](http://www.education-inclusive.com)
5. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: монографія. К.: «Самміт-Книга», 2009. 272с. URL: <http://www.twirpx.com/file/448149/>
6. Концепція розвитку інклюзивної освіти. Наказ МОН України від 01.10.2010 р. № 912 URL: <http://firstedu.org.ua/index.php>.
7. Кривоносова О.В. Науковий доробок у галузі інклюзивної освіти в Україні. *Дефектологія. Особлива дитина: навчання і виховання.* №3 (63). 2012. С. 11-16.
8. Лупарт Дж. Шкільна реформа в Канаді: перехід від роздільних систем освіти до інклюзивних шкіл. *Дефектологія. Особлива дитина: навчання і виховання.* №1 (55). 2010. С. 6-11.
9. Мартинчук О.В. Вплив філософського знання на розробку проблеми освітньої інтеграції дітей з особливими потребами. *Современная наука: тенденции развития* Международная научная конференция (5-7 июля, 2013 г., Будапешт) / Martynchuk E. V. The influence of philosophic knowledge on the development of the problem of educational integration of the children with special needs. Scientific and professional conference: Modern science tendencies of development heed in Budapest 5 th -7 th july 2013. URL: <http://scaspee.com/conference-bdquo-modern-science-tendencies-of-developmentrdquo.htm>
10. Мартинчук О.В. Підготовка майбутніх педагогів до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти. *Вісник психології і педагогіки: збірник наук. праць / Педагогічний інститут Київського університету імені Бориса Грінченка, Інститут психології і соціальної педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка.* Випуск 8. К., 2012. URL: <http://www.psyh.kiev.ua>.
11. Мартинчук О.В. Теоретичні основи формування професійної компетентності вихователів дошкільних закладів у сфері розвитку дітей з особливими освітніми потребами. *Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Корекційна освіта: історія, сучасність, перспективи»* (Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 6-7 жовтня 2011 р.). URL: <http://www.fkspp.at.ua/Bibl/zbirnik17-1.pdf#page=83>.
12. Миронова С.П. Корекційно-педагогічний супровід інклюзивної освіти. *Матеріали інтернет-конференції.* Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка URL: http://fkspp.at.ua/konf2/mironova_s.p..pdf .
13. 14. Організація навчально-виховного процесу в умовах інклюзивного навчання Інструктивно-методичний лист МОН, молоді та спорту № 1/9-384 від 18.05.2012 р. URL: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/29627/ .
14. Основи інклюзивної освіти: навч.-метод. посіб. / за заг. ред. А.А. Колупаєвої. К.: «А.С.К.», 2012. 307 с. URL: <http://www.twirpx.com/file/958780/>.
15. Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах // Постанова Кабінету Міністрів України від 15.08.2011 р. № 872. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/872-2011-п> .
16. Про затвердження заходів щодо впровадження інклюзивного навчання в дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах на період до 2015 року Наказ Міністерства освіти й науки України № 1034 від 23.07.2013 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v1034729-13>.
17. Про організацію психологічного і соціального супроводу в умовах інклюзивного навчання / Лист МОНмолодьспорт № 1/9-529 від 26.07.12 р. URL: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/30376/.
18. Семаго М.М. Междисциплинарное взаимодействие специалистов инклюзивного образования / М.М. Семаго, Н.Я. Семаго. URL: <http://www.f-nashideti.ru/inclusiya/182-mezhdisciplin.html> .
19. Канадсько-український проект «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні» URL: www.education-inclusive.com .
20. www.ussf.kiev.ua – сайт Всеукраїнського фонду «Крок за кроком».
21. www.ispukr.org.ua – сайт Інституту спеціальної педагогіки НАПН України.